

Проектът за социална работа като метод в обучението на студенти по Социални дейности

Искра Петкова

Резюме: В статията се поставя въпросът за приложението на проекта за социална работа като метод за практическо обучение на студенти от специалност Социални дейности – образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“. Обсъждат се възможностите за формиране и развитие на професионални умения у бъдещите специалисти. Анализират се резултатите от сътрудничеството между студентите и потребителите на социалните услуги. Обобщените резултати показват, че реализираните дейности по проекта съдействат за изграждане атмосфера на сътрудничество и подкрепа между партньорите. Създават се условия за усвояване и развитие у бъдещите специалисти на професионални умения и компетенции за работа в екип.

Ключови думи: проект, студенти, партньорство, потребители, социални услуги

Social Work Project as Training Method for Undergraduate Students in Social Activities

Iskra Petkova

Summary: The article raises the subject of applying the Social Work Project as practical training method of undergraduate students in Social Activities, professional bachelor's degree program. Options for shaping and developing professional skill in the future specialists are discussed. Results from cooperation between students and users of social services are analyzed. Summarized results reveal that completed project activities contribute to building a cooperative and supportive environment among the partners. Conditions for mastering and developing professional skills and competencies for team work in the future specialists are created.

Key words: project, students, partnership, users, social services

Въведение

Навлизането на проекта като форма или метод на социална работа в съвременното ни общество е свързано с развитието на социалните услуги и дейности. Предимствата и ефективността на този организационен модел отдавна са доказани в световната практика (Николаева, С., 2001, с. 10). Разработването и реализирането на дейностите по социалния проект изисква от специалистите комплексни знания и умения за социално планиране, оценяване на проблеми и

потребности, изработване и осъществяване на специфични цели за нуждите на определени социални групи (Механджийска, Г., 2009, с. 145).

Формирането на такива професионални компетентности, качества и умения у бъдещите специалисти, социални работници, в съвременното висше образование може да се осъществи, като се търсят и създават приложими модели на иновативни педагогически практики, които да водят до очаквано добър резултат. Редица съвременни автори (С. Николаева, В. Божилова и др.) със своите изследвания доказват, че един от иновативните подходи е проектно-базираното учене/обучение. То дава широки възможности на обучаемите сами да създават продукти и да овладяват опит в креативни изследователски дейности.

Всичко това провокира идеята да се предложи на студентите от специалност Социални дейности от Медицински колеж на Медицински университет – Плевен да разработят и изпробват в практиката реален проект за социална работа. Целта е в процеса на непосредствено практическо обучение, едновременно с овладяването на професионални компетенции, студентите да овладеят самия метод на социална работа по проект.

Проектът като метод в социалната работа

Методът е „начин за постигане на определена цел, за теоретично изследване, за практическо прилагане на нещо в производствената, учебно-възпитателната и друга работа“ (Речник на чуждите думи, 1982, с. 529). Методът на социалната работа е начин на въздействие и взаимодействие с клиента с цел разрешаване на открития му проблем (Рангелова, М., Г. Механджийска, 2008, с. 6).

Проектът е намерение или цел, която човек се стреми да постигне. Той е разработен план за устройство, изграждане или построяване, конструиране на нещо (Десев, Л., 2003, с. 408). Той е съвкупност от предварително определени взаимосвързани дейности за постигане на определени цели (Радев, П., 2013, с. 313).

Прилагането на проекта като метод в социалната работа има за цел да осигури възможности за последователно постигане на социален ефект в област на социална нужда, проблем, ограничени ресурси, неблагоприятни социални условия. Той се разглежда като специфичен начин за организиране на последователност от дейности и интервенции, насочени към реализиране на някакъв вид помощ за социални групи и общности (Механджийска, Г., 2009, с. 98).

Според класификацията на Н. Петрова–Димитрова проектът като метод в социалната работа попада в групата на методите за социална промяна. Авторката подчертава, че този метод предполага постигане на по-комплексни цели, включително и социална промяна, че дава възможност да се обединят комплексните възможности на различните средства за постигане на целите (Петрова–Димитрова, Н., 2001, с. 64). Тя конкретизира следните моменти от същността на проекта: удовлетворява конкретни потребности или преодоляване на проблем; той е идея, разработена в конкретен вид и готова за приложение в определена социална среда; проектът е идея, която е разработена така, че представлява проекция на тази идея върху конкретна социална реалност; реализирането на идеята предполага участието на действащите социални агенти в реалното социално поле, за което е създаден проектът; той се състои и във времевата организация на дейността (начало, продължителност, разпределение на дейностите във времева последователност, завършване) (пак там, 2001, 224–225).

Според С. Николаева многообразието в типологията на проектите в социалната сфера се определят според: насочеността (удовлетворяване на нужди, решаване на проблем); основните функции и цели; равнище на приложение; продължителност; обхват на целите (Николаева, С., 2001, с. 19).

При разглеждане съдържателната страна на проекта се посочва, че той включва: мотивация на проекта; инициатор, екип, партньори; цели и целева група; очаквани резултати; продължителност и времева организация; същинска

съдържателна част, описваща дейностите; индикатори за успех, оценка на възможните рискове; ресурси, бюджет (Петрова–Димитрова, Н., 2001, 227–228).

В книгата си „Социална работа по проект” С. Николаева подробно разглежда особеностите и трудностите, с които най-често се сблъскват участниците в проектната дейност. Авторката посочва, че петфазният модел на проекта включва: идентифициране на проблеми, социални потребности, очаквани ползи; планиране; реализиране на дейностите; мониторинг и контрол; оценяване и обратна връзка (Николаева, С., 2001, с. 30). Осъществяването на проектните дейности цели да се постигнат по-устойчиви и цялостни промени в положението на социалните категории и групи, към чиито проблеми е насочен проектът, да се постигне развитие, последователно израстване и стабилизиране на ресурси, капацитет, стабилност (Механджийска, Г., 2009, с. 100).

Използване на работата по проект в обучението на студенти по социална работа

В. Божилова споделя мнението, че в много университети се прилагат програми за учене чрез действие, където учащите се сами правят проучване на терен, събират информация, планират и реализират дейности, оценяват постигнатото и своя принос в дадената дейност. Така те повишават мотивацията си за учене, чувстват се по-ангажирани и поемат отговорност за резултатите от учебната работа (Божилова, В., 2015, с. 16). В рамките на широко популярната американска прагматична педагогика още Джон Дюи и неговият ученик У. Килпатрик създават нова „учебна техника“ известна под името **метод на проектите** (Десев, Л., 2003, с. 408).

Редица изследвания у нас и в други страни доказват, че чрез използването на проектите в учебната практика (учебни проекти) се реализират автентични дейности и продукти, които имат не само учебно-познавателна, но и реална практическа значимост. Именно това „...обстоятелство е в основата на

устойчивостта на интегрираната (поделена) академична и социална ефективност на проектно базираното учене и обучение...” (Николаева, С., 2013, с. 1159). С. Николаева изразява мнението, че проектно-базирането обучение е процес, при който се извършва системно дълбочинно изследване (проучване) на определена автентична сфера или проблем. Този процес: проектира ясни образователни цели; основава се на единна комплексна организационна стратегия; осъществява се в условията на активно и конструктивно сътрудничество между преподавател, обучаеми и автентични партньори; завършекът му има определен продукт, който показва комплексната компетентност на учащите се в повече от една академична и социална област (пак там, с. 1167). Авторката определя особеностите на проектно-базираната дейност, в която преподавателят и обучаемите работят заедно. Още в самото начало те се стремят да създадат съвместен автентичен продукт. Обучаемите активно участват в избора на тема и съдържание, а при необходимост преподавателят подпомага, като фасилитира процеса. Интегрират се връзки между изучаваното учебно съдържание и реалните актуални събития и процеси. Идентифицират се пречките, търсят се ресурси и се решават проблемите. В дейността се допуска външно участие на обществени институции, партньорски организации и т.н. Осъществява се обратна връзка и оценка на продуктите от дейността както и тяхното представяне. Дейностите предполагат продължителен период от време, като се покрива широк кръг от цели, резултати и ефекти (пак там, 1174–1175).

Както подчертана В. Божилова, една от функциите на проектно-базираното обучение е стимулирането на реални проблеми и тяхното решаване. То се основава на индивидуалните интереси и силните страни на учащите се. Така се повишава качеството на тяхното учене, развиват се умствените им способности. В резултат от учебната работа не само се усвоява определена информация, но се формират умения за практическа дейност, развиват се способности и умения за справяне с реални житейски проблеми. Формират се умения за работа в екип,

нагласи за учене през целия живот, поемане на гражданска отговорност, лично и кариерно израстване. Авторката посочва като пример, че едни от изискванията на съвременните работодатели са свързани с уменията за работа в екип, за вземане на подходящи решения, предприемане на инициативи и решаване на комплексни проблеми (Божилова, В., 2015, 16–17). Формирането на такива умения у бъдещите специалисти – социални работници – е от изключително голямо значение за успешната им професионална реализация и това определя необходимостта от целенасоченото използване на учебния проект в процеса на обучението им. В учебно-практическа ситуация се осигурява възможност на студентите да усвоят умения за сътрудничество, партньорство и подкрепа при работа в екип, като подчинят личните си интереси в името на осъществяването на общата цел.

В книгата „Умения за самостоятелно учене у студентите. Емпирично изследване“ е представено проучване на 27 учебни програми на специалност Социални дейности, където е видно, че разработването на проект е застъпено в 8 от тях, а относителна честота на единиците за анализ е 0,296, което го поставя в следващата по честота група след единиците за анализ с най-голяма честота (на пето място от 19 единици) (Божилова, В. и др., 2016, с. 35). Тези резултати обхващат само едната страна на въпроса, свързана с нормативното ѝ регламентиране в учебните програми на специалността. Цялостното емпирично изследване поставя разработването на проект сред уменията, които студентите са развили (пак там, с. 92).

В изследване на С. Николаева се посочва, „...че един образователен проект, за да послужи като комплексен инструмент за развитие/промяна – едновременно социална и личностна, би следвало да развива по адекватен начин всеки участник или страна на проекта – както проектния екип, така и бенефициентите, партньорите и дори спонсорите (Николаева, С., 2011, с. 171). Той трябва да отразява промяната в работата/ученето на всеки от тях. За обучаемите тази

промяна се изразява в търсене на новости в учебните цели, условията, методите, дейностите, комуникацията в процеса на обучение (пак там).

Р. Вълчев споделя, че използването на учебните проекти при обучението спомага за развитието на социална чувствителност, усвояването на роли, упражняването на умения, взаимодействие и сътрудничество у обучаемите. Участниците в такова обучение привикват да се виждат като част от тази действителност, а не като изолирани, разчитащи само на собствените си усилия специалисти (Вълчев, Р., 2004, с. 176).

От всичко казано дотук става ясно, че използването на проекта като метод на обучение намира своето широко приложение. Възможността да се разработи и практически да се реализира социален проект, който да се осъществи в процеса на обучение на студенти от специалност Социални дейности, е актуална и значима за професионалната им подготовка, защото бъдещите им компетентности са свързани с решаването на социално значими проблеми.

Проект „Заедно ще сбъднем мечтите си“

На студентите от специалност Социални дейности от Медицински колеж към Медицински университет – Плевен е предложена идеята да разработят проект „Заедно ще сбъднем мечтите си“.

В обосновката на проблема по проекта се отчитат обективните реалности на социалната среда. В гр. Плевен е създадена широка мрежа от социални услуги и институции за лица със социални проблеми от различни възрасти. По време на учебна практика и в рамките на различни специални дисциплини студентите посещават социалните услуги и институции като учебни бази. Там те осъществяват контакти с потребителите на социалната услуга. Имат информация и достъп до организацията на живот и всички дейности, с които потребителите се занимават. В непосредствените контакти студентите разбират, че предоставянето на възможности на потребителите да се занимават с интересни и значими за тях

дейности ще подпомогне процеса за повишаване самооценката и личностната значимост на всеки един от тях. От друга страна, в практиката се наблюдава тенденция на „затвореност“ на потребителите в рамките на социалната услуга/институцията. При разговорите със студентите значителна част от потребителите изразяват желание за съвместни изяви, в концерти, състезания, изложби, извън традиционно организирани такива. Интересът им е насочен към съвместни със студентите мероприятия, с очакване за подкрепа от тяхна страна.

Причините за съществуването на този проблем се определят от:

- наличие на изградени във времето стереотипи, че лицата със социални проблеми трябва да бъдат „скрити“ от погледа на обществото;
- съществуваща тенденция за пренебрегване на потенциалните и реални възможности на лицата, потребители на социални услуги;
- изградени с времето бариери в общуването на различните общности.

Целевата група на проекта включва: потребители на социални услуги от гр. Плевен; специалисти, работещи с потребителите на социални услуги.

Целта на проекта е да се подпомогне процесът за социално включване на потребители на социални услуги, като се осигури възможност за личностната и творческата им изява.

Задачи:

1. Проучване и анализиране интересите и потребностите на лица със социални проблеми от личностно-творческа реализация.
2. Осигуряване на условия за ефективно осъществяване на дейностите, насочени към повишаване на самооценката и социалната значимост на участниците.
3. Овладяване на умения за комуникация в условията на партньорство и сътрудничество чрез преодоляване бариерите в общуването между потребителите на социални услуги и студентите, участници в проекта.

В **план-графика на проекта** се структурират три групи дейности с определени срокове и отговорници.

Първата група дейности, свързани с **проучване нагласите за реализация на целта**, включват изследване и анализиране интересите и потребностите за личностна и творческа изява на потребители на социални услуги. На доброволен принцип се анкетираат служители на социални услуги от гр. Плевен с цел да се изследва мнението им за възможностите потребителите активно да се включват в различни мероприятия и необходимостта от предоставяне на подходяща среда за развитие на талантите на лицата със социални проблеми. С потребителите на социалните услуги се провежда интервю, за да се установят интересите, потребностите и желанията им за участие в културни и спортни мероприятия.

В проучването се включват представители (служители и потребители) на Защитено жилище за възрастни хора с умствена изостаналост – Плевен; Дом за деца, лишени от родителска грижа „Детелина“ – Плевен; Дневен център за възрастни с увреждания – Плевен; Център за настаняване от семеен тип по Проект: Предоставяне на социални услуги в общността – 6 ЦНСТ за деца и младежи, изведени от специализирани институции – Плевен; Център за настаняване от семеен тип „Приятелите“; Център за социална рехабилитация и интеграция – Плевен.

Резултатите от проведеното изследване дават възможност да се дефинира проблемът, да се извърши оценка на трудностите и да се определят партньорите на проекта (Регионална дирекция социално подпомагане, Община Плевен, Сдружение подкрепа на деца, лишени от родителска грижа – Детелина, образователни институции). В целевата група на участниците в проекта се включват и децата, обучавани в Помощно училище „П. Р. Славейков“ – Плевен.

Във втората група дейности – **основни дейности с участниците от целевата група**, се провеждат мероприятията:

- *„Хайде да се запознаем“* – среща на участниците в проекта (студенти, потребители на социалната услуга и служители). Срещата се осъществява в условията на социалната услуга.

- *„Да поиграем заедно на ...“* – съвместни дейности между потребителите и студентите в рамките на социалната услуга.

- *„И аз мога“* – подпомагане процеса на подготовка за творческа изява на потребителите. Осъществява се в рамките на социалната услуга и извън нея (в клубове и зали).

- *„Заедно празнуваме“* – съвместно посрещане на празници в рамките на социалната услуга и извън нея (в клубове и зали).

- *„Заедно спортуваме“* – съвместни спортни игри в зали и на открито (в Природен парк Кайлъка).

- *Организиране и провеждане на празничен концерт, посветен на Световния ден на социалната работа „Заедно ще сбъднем мечтите си“.* Основните послания при осъществяването на дейностния план на проекта са: **„Всички наши мечти могат да се сбъднат – ако имаме куража да ги преследваме“** и **„Ако имаш мечта, позволи ѝ да се сбъдне“**.

В трета група дейности – **„представяне и отчитане на резултатите от проекта“**, се включват: информираност на обществото за целите и резултатите на проекта; осъществяване на обратна връзка със служителите от социалните услуги и студентите за резултатите от проекта. В рамките на изпълнение на дейностите по проекта студентите участват с научни съобщения и презентации в Първа национална студентска сесия, организирана от Факултет „Здравни грижи“ към Медицински университет – Плевен. Темите на научните съобщения са *„Потребност от личностна изява на лица със социални проблеми“* и *„Проект – Заедно ще сбъднем мечтите си“*. Резултатите от дейностите по проекта се популяризират сред студентите от различните специалности в Медицински университет – Плевен.

Проектът „Заедно ще сбъднем мечтите си“ стартира през учебната 2012/2013 година. Широката медийна подкрепа и големият обществен интерес към резултатите от проекта са предпоставка за приемственост и устойчивост. Всички студенти от специалността, до настоящия момент, проявяват интерес и активно се включват в изпълнението на планираните мероприятия, като ги обогатяват с нови идеи и дейности.

Емпирично изследване на проект за социална работа като метод в обучението на студенти по Социални дейности

Направеното изложение определя необходимостта от провеждане на емпирично изследване, което да обобщи и систематизира резултатите от обратната връзка на партньорите по проект „Заедно ще сбъднем мечтите си“ (заложена в дейностния план на проекта). Опитът от проучванията на различни автори, работещи по сходна проблематика, показват, че проектът като метод на обучение намира своето приложение при обучението на студентите за формиране на професионалните им компетентности. От друга страна, включването на студентите в разработването и реализирането на социален проект е предпоставка за търсене на възможности за динамично взаимодействие с потребителите на социални услуги и изграждане на партньорски взаимоотношения. В този смисъл емпиричното изследване, в центъра на което се поставя реалната проблематика по отношение на сътрудничество и партньорство, дава възможност за генериране на конструктивни практически решения с подчертан приложен характер.

Целта на изследването е да се определят възможностите за използване на социалния проект като метод за обучение на студенти (бъдещи социални работници) за развитие на професионалните им компетентности за работа в екип.

Задачи за постигане целта на изследването:

1. Да се оценят целите, дейностите, резултатите на проекта и условията за сътрудничество между партньорските организации.

2. Да се анализират основните фактори, определящи партньорството между студентите, потребителите на социални услуги и служителите, работещи с тях.

3. Да се очертаят специфичните професионални компетентности, усвоявани от студентите в условията на работа по проект.

Методи за изследване:

- *Методи* на емпиричното изследване: анкетно проучване чрез оценъчна карта за обратна връзка сред студентите, участници в проект „Заедно ще сбъднем мечтите си“; анкетно проучване чрез оценъчна карта за обратна връзка сред специалистите, от социалните услуги, участници в проект „Заедно ще сбъднем мечтите си“;

- *Методи за математико-статистическа обработка на резултатите.*

Процедура и обхват на изследването

Логиката и технологията на емпиричното изследване следва определени *процедурни стъпки* на планиране и осъществяване:

- определяне на критериите и единиците за оценка от респондентите;
- осъществяване на анкетно проучване чрез две оценъчни карти за обратна връзка – за студенти и за специалисти;

- анализ на резултатите от анкетното проучване: представяне и **количествен анализ** на средните стойности на отговорите по скалата за оценка и относителната честота (в %) на отговорите; **математико-статистически анализ** с Т-тест за независими извадки на две групи променливи; **качествен анализ** за възможни причини, зависимости, тенденции и др.

Обхват на изследването: В анкетното проучване на доброволен принцип са включени: 48 студенти (по време на проучването студентите са във II курс) и 37 специалисти от шест социални услуги и една образователна институция,

участници в проекта (социални работници – 10, възпитатели – 11, психолози – 6, рехабилитатори – 3, ръководители – 7).

Инструментариум на изследването

Разработени са две оценъчни карти за обратна връзка – за студенти и за специалисти от социалните институции, участници в проекта. Всяка от тях включва по седем въпроса (шест от затворен тип и един от отворен тип). За въпросите от затворен тип (въпроси за оценка) се допуска само един отговор. Това е основание всеки въпрос да се приеме за отделна променлива при статистическата обработка и анализ на данните. Оценките се определят по 3-степенна скала: „слаба“ – 0, „добра“ – 1, „отлична“ – 2. Резултатите се представят в средни стойности на отговорите по скалата за оценка и относителната честота (в %) на отговорите.

Оценъчните карти включват отворен (допълнителен) въпрос: за студентите „Какви умения усвоявате при работата по проект?“, за специалистите „Какво получават потребителите на социалните услуги от съвместните дейности със студентите по проекта?“. На тези въпроси респондентите имат възможност за повече от един отговор. Данните се интерпретират от гледна точка на абсолютна честота на единиците за анализ и относителна честота на единиците за анализ.

Анализ на резултатите от изследването

Резултати от оценъчните карти на въпросите за оценка

Получените стойности на въпросите за оценка се интерпретират по две основни групи критерии: обща оценка на проекта и партньорство. Към всеки един критерий са определени по три единици за оценка от респондентите. За критерий „Обща оценка на проекта“: цели на проекта; достъпност на дейностите; резултати от проекта. За критерий „Партньорство“: с колегите студенти (между студентите); с потребителите на социални услуги; със служителите от социалните услуги.

Стойностите на определените единици по критерий „Обща оценка на проекта“, обобщени от оценъчните карти на студентите са представени в таблица 1.

Таблица 1.

Обща оценка на проекта от студенти

Единици за анализ	Средна стойност	Относителна честота (в %) на отговори		
		степен „слаба“	Степен „добра“	Степен „отлична“
Цели на проекта	1,69	0	31,25	68,75
Достъпност на дейностите	1,77	0	22,91	77,08
Резултати от проекта	1,81	0	18,75	81,75

От гледна точка на сравнимост на резултатите (по средни стойности) се наблюдават близки стойности между 1,69 (за единица за оценка „цели на проекта“) и 1,81 (за „резултати от проекта“). При относителна честота на отговорите за всяка от единиците за обща оценка на проекта се запазва редът от най-високи стойности, определен от резултатите по средни стойности. Относителната честота (в %) на отговорите за степен „отлична“ показва, че студентите дават много висока обща оценка на проекта по отношение на целите, дейностите и получените резултати. Независимо от това най-високите стойности са определени за „резултатите от проекта“ (81,75%), следвани от „достъпност на дейностите“ (77,08%). С много малка разлика от 8,33% следват „целите на проекта“, оценени от студентите за тази степен. Не се наблюдават стойности за относителна честота на отговори за степен „слаба“ за нито една от единиците за общата оценка на проекта. Стойностите на оценките са основание да се приеме, че проектът е насочен към интересите на бъдещите специалисти, свързан е с решаването на актуални и социално значими проблеми.

Обобщените стойности на единиците по критерий „Обща оценка на проекта“ от оценъчните карти на специалистите са представени в таблица 2.

Таблица 2

Обща оценка на проекта от специалисти

Единици за анализ	Средна стойност	Относителна честота (в %) на отговори		
		степен „слаба“	степен „добра“	Степен „отлична“
Цели на проекта	1,59	8,11	24,32	67,57
Достъпност на дейностите	1,78	0	21,62	78,38
Резултати от проекта	1,70	0	29,73	70,27

По отношение на средните стойности на общата оценка на проекта от специалистите се запазва тенденцията да се следва по стойност относителната честота (в %) на отговора. С най-висока средна стойност (1,78) е „достъпност на дейностите“, а по отношение на относителна честота за степен „отлична“ са показани стойности от 78,38%. С малки разлики следват „резултати от проекта“ (70,27%) и „цели на проекта“ (67,57%). Специалисти от социалните услуги проявяват по-критично отношение към целите на проекта и там се наблюдава относителна честота на отговора за степен „слаба“ (8,11%). Оценките от анкетното проучване дават основание да се приеме, че според анкетираните служители проектът има актуален и значим характер за страните, участници в него.

Извод: Общата оценка на проекта показва, че в условията на реална практическа среда студентите усвояват професионални умения за разработване и реализиране на социален проект.

Стойностите на единиците по критерий „Партньорство“, обобщени от оценъчните карти на студентите, са представени в таблица 3.

Таблица 3

Оценка на партньорството от студентите

Единици за анализ	Средна стойност	Относителна честота (в %) на отговори		
		степен „слаба“	степен „добра“	Степен „отлична“
Партньорство с колегите студенти	1,52	6,25	35,42	58,33
Партньорство с потребителите на социални услуги	1,85	0	14,58	85,42
Партньорство със служителите от социалните услуги	1,73	0	27,08	72,95

Средните стойности на променливите варират от 1,52 за „партньорство с колегите студенти“ до 1,85 за „партньорство с потребителите на социални услуги“. Критично отношение анкетираните студенти проявяват към „партньорство с колегите студенти“, където се наблюдава относителна честота (в %) на отговори за степен „слаба“ от 6,25%, а за степен „отлична“ 58,33%. Най-високи стойности за степен „отлична“ студентите определят за „партньорство с потребителите на социални услуги“ – 85,42%, следвано от „партньорство със служителите от социалните услуги“ – 72,95%. Независимо от високите стойности на оценките студентите проявяват критично отношение по посока на „партньорството с колегите студенти“ от специалността. Те изключително много ценят съвместната работа с потребителите на социалните услуги и с партньорските организации по проекта.

Обобщените стойности на определените единици по критерий „Партньорство“ от оценъчните карти на специалистите са представени в таблица 4.

Таблица 4

Оценка на партньорството от специалистите

Единици за анализ	Средна стойност	Относителна честота (в %) на отговори		
		степен „слаба“	степен „добра“	Степен „отлична“
Партньорство между студентите	1,54	8,11	29,73	62,16
Партньорство на студентите с потребителите на социални услуги	1,86	2,70	8,11	89,19
Партньорство на студентите със служителите от социалните услуги	1,84	2,70	10,81	86,49

Средните стойности за тези променливи са сравнително близки. Особено това се изразява при стойностите на „партньорство на студентите с потребителите на социални услуги“ и „партньорство на студентите със служителите от социалните услуги“, където разликата е само 0,02. Относителната честота (в %) на отговори показва, че анкетираните специалисти проявяват критично отношение по всички страни на партньорството на студентите. Има показани резултати за степен „слаба“, като за „партньорство между студентите“ тя е 8,11%, а за „партньорство на студентите с потребителите на социални услуги“ и „партньорство на студентите със служителите от социалните услуги“ е с равни стойности 2,70%. С най-високи стойности за степен „отлична“ анкетираните специалисти са оценили „партньорство на студентите с потребителите на социални услуги“ (89,19%). С много малка разлика, за тази оценка, е „партньорство на студентите със служителите от социалните услуги“ (86,49%). Анкетираните специалистите са на мнение, че в рамките на осъществяването на дейностите по проекта е изградена връзка на сътрудничество и партньорство между студентите и потребителите на социалните услуги.

Извод: Взаимодействието между страните, участници в проекта, съдейства за изграждане на сътрудничество и подкрепа. То е условие за развитие от студентите на професионални умения и компетенции за работа в екип.

Съпоставка на две групи променливи с T-тест

Големината на извадката е $N = 85$. Основните резултати, използвани от T-теста, са на величината „Significance“ („Значимост“) – p . Доверителният интервал (Confidence Interval) е 95%, където допустимата вероятност за грешка е 5%. За всяка група фактори се определя нулева хипотеза.

За „Обща оценка на проекта“ е формулирана *нулева хипотеза* (H_0): Няма статистическо значимо различие в средноаритметичните стойности между факторите, определящи общата оценка на проекта.

В таблица 5 са представени данните за факторите, определящи общата оценка на проекта.

Таблица 5 .

Фактори, определящи обща оценка на проекта

Фактори	t	df	p	D
Цели на проекта	0,770	83	0,443	0,093
Достъпност на дейностите	-0,140	83	0,889	-0,013
Резултати от проекта	1,179	83	0,242	0,110

За всеки фактор $p \geq 0,05$, следователно няма разлика между средните аритметичните стойности. Нулевата хипотеза се потвърждава. Няма статистически значимо различие при определените от студентите и от специалистите факторите за общата оценка на проекта.

За „Партньорство“ е формулирана *нулева хипотеза* (H_0): Няма статистическо значимо различие в средноаритметичните стойности между факторите, определящи партньорството между страните, участници в проекта.

В таблица 6 са представени данните за факторите, определящи партньорството между страните, участници в проекта.

Таблица 6

Фактори, определящи партньорството между страните, участници в проекта

Фактори	t	df	p	D
Партньорство между студентите	-0,142	83	0,887	-0,020
Партньорство с потребителите	-0,127	83	0,899	-0,011
Партньорство със служителите	-1,114	83	0,269	-0,109

За всеки фактор $p \geq 0,05$, следователно няма разлика между средните аритметичните стойности. Нулевата хипотеза се потвърждава. Няма статистически значимо различие при определените от студентите и от специалистите фактори за партньорство между страните, участници в проекта.

Получените резултати от Т-теста се определят от близките средни стойности на единиците за анализ като резултат на оценките от двете групи респонденти.

Анализ на отговорите от отворен тип

Отговорите на въпроса „**Какви умения усвоявате при работата по проект?**“ в анкетата на студентите са отразени в таблица 7.

Таблица 7

Умения, които студентите усвояват при работата по проект

Единица за анализ	Апсолютна честота на единици за анализ	Относителна честота на единици за анализ
Знания	31	0,646
Умения за работа в екип	37	0,771
Умения за общуване с потребители на социални услуги	35	0,729
Умения за сътрудничество	41	0,854
Умения за подкрепа	33	0,687
Практически умения	42	0,875

На първите три места студентите определят овладяването на: практически умения – 87,50%; умения за сътрудничество – 85,42%; умения за работа в екип – 77,08%. Стойностите на отговорите на този въпрос дават основание да се обобща, че в практическата работа по проект за студентите се създават условия за:

сътрудничество и партньорство, изпробване в практиката на получените умения за решаване на проблема, обогатяване на знанията, разширяване на професионалните компетентности за работа в екип.

Отговорите на въпрос: „**Какво получават потребителите на социалните услуги от съвместните дейности със студентите по проекта?**“ от анкетата за специалисти от социалните услуги са представени в таблица 8.

Таблица 8

От съвместните дейности със студентите по проекта потребителите на социални услуги получават

Единица за анализ	Абсолютна честота на единици за анализ	Относителна честота на единици за анализ
Удовлетворение	25	0,676
Морална подкрепа	23	0,622
Чувство на увереност в собствените сили	29	0,784
Независимост	20	0,541
Подобряване на общото физическо и здравословно състояние	26	0,703
Приятелство	29	0,784
Чувство за значимост	27	0,730
Доверие	28	0,757
Самоуважение	32	0,865

На първите места анкетираните специалисти поставят: самоуважение – 86,48%; приятелство и чувство на увереност в собствените сили – 78,37%, и доверие – 75,67%. Те споделят мнението, че от съвместните дейности по проекта със студентите потребителите на социални услуги се чувстват значими, удовлетворени, морално подкрепени и по-уверени в собствените си сили.

Извод: В условията на позитивна и сигурна среда, на доверено общуване между участниците в проекта се изгражда доверие, формират се партньорски взаимоотношения, развиват се умения за подкрепа и сътрудничество.

Заклучение

Резултатите от проведеното проучване дават основание да се обобщи, че реализираните дейности по проект „Заедно ще сбъднем мечтите си“ съдействат за изграждане на атмосфера на сътрудничество и подкрепа между партньорите. Обменят се идеи, знания, формира се професионален опит у бъдещите специалисти. Стимулира се търсенето и прилагането на различни форми за общуване между студентите и потребителите на социалната услуга.

Работата по социален проект при обучението на студенти е условие за формиране и развитие на професионални умения и компетенции у бъдещите специалисти. Участниците в проекта приемат изпълнението на планираните дейности като предизвикателство, като възможност да приложат в практиката усвоените теоретични знания. Студентите реализират своите идеи в подкрепяща и сигурна среда, учат се да вземат решения, да поемат отговорност, да работят в сътрудничество с различните специалисти от екипа.

Използвана литература

- Божилова, В. (2015). Интерактивността в университетското образование и обучение. – ГСУ „Св. Климент Охридски“, Факултет по педагогика, Книга Педагогика, т. 108, 5–35.
- Божилова, В., С. Янакиева, Ц. Раденкова, М. Маринова (2016). Умения за самостоятелно учене у студентите. Емпирично изследване. София: Авангард Прима.
- Вълчев, Р. (2004). Интерактивни методи и групова работа в гражданското образование. София: Център “Отворено образование”.
- Десев, Л. (2003). Речник по психология. София: Булгарика.
- Механджийска, Г. (2009). Общностни измерения на социалната работа. Методите на макропрактиката. София.
- Николаева, С. (2001). Социална работа по проект. Учебно и практическо ръководство. София: Аскони-Издат.
- Николаева, С. (2013). Проектно или проблемно базирано учене и обучение – изберете сами. – *Педагогика*, 85 (8), 1152–1178.
- Николаева, С. (2011). Проектът в образованието: актуални измерения на целите, дейностите и резултатите. – ГСУ „Св. Климент Охридски“, Факултет по педагогика, Книга Педагогика, т. 104, 167–195.
- Петрова–Димитрова, Н. (2001). Основи и методи на социалната работа. София: Рекламно-издателска къща ЛИТЕРА.
- Радев, П. (2013). Енциклопедия на науките за образование. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“.
- Рангелова, Е., Г. Механджийска (2008). Методи на социалната работа. Габрово: ЕКС–ПРЕС.
- Речник на чуждите думи. (1982). София.

За автора:

Искра Петкова, доктор по педагогика
доцент в сектор „Социални и фармацевтични грижи“
Медицински колеж към Медицински университет – Плевен
За контакт: petkovaI@abv.bg